

Неофициален превод на български език

Н/Ехес(2022)4 22 февруари 2022 г.

Група дела *Любомир Попов*, група дела *Сивова и Колева* и дело *Мутишев и други срещу България*

Оценка на индивидуалните мерки

Меморандум, изготвен от Отдела за изпълнение на решенията на Европейския съд по правата на човека

Становищата, изразени в този документ, не обвързват нито Комитета на министрите, нито Европейския съд.

I. ОПИСАНИЕ НА НАРУШЕНИЯТА, УСТАНОВЕНИ ПО ТЕЗИ ДЕЛА

Делата от групите *Любомир Попов* и *Сивова и Колева*, както и делото *Мутишев и други*, се отнасят до неоправдани забавяния при изпълнението на съдебни и административни решения, с които се признава правото на жалбоподателите на възстановяване на собствеността върху земеделски земи или гори, национализирани по време на комунистическия режим, или на обезщетение вместо реституция (нарушения на член 1 от Протокол № 1).

Основните фактически и правни ситуации касаят забавяния при: реституция на колективизирани земеделски земи в съществуващи или възстановими стари реални граници или чрез план за земеразделяне; реституция на гори и земи от горския фонд; осигуряване на обезщетение чрез общински или държавни земи или чрез компенсационни бонове по чл. 10б от Закона за собствеността и ползването на земеделските земи от 1991 г. ("ЗСПЗЗ"); реституция и обезщетение по § 4 и следващите от преходните и заключителните разпоредби на ЗСПЗЗ, за земи, разположени в райони, в които е било предоставено право на ползване на трети лица. Освен това групата *Сивова и Колева* се отнася до забавяния, които отчасти се дължат на факта, че земята, за която жалбоподателите са предявили реституционни претенции, е била придобита от частноправни дружества в контекста на приватизационни процедури или е била включена в активите на други юридически лица, като по този начин е създаден риск от водене на допълнителни съдебни производства, преди процесът на реституция да бъде финализиран.

II. ИНДИВИДУАЛНИ МЕРКИ¹

1. Делото *Любомир Попов*²

Това дело касае забавяния при реституцията на земя в съществуващи или възстановими стари реални граници или чрез план за земеразделяне, или забавяне при предоставянето на обезщетение вместо реституция, чрез земя общинска собственост или компенсационни бонове. Според решението на Европейския съд към момента на размяна на становищата на страните от 2006 г. процедурата все още не е била приключила за имот № 8, бивша собственост на жалбоподателя, и не е била напълно приключила за имоти № 3 и 4, които са принадлежали на неговия баща.

В плана за действие от януари 2022 г. властите посочват, че парцел № 8 с площ 4 000 м² (§ 38 и § 118 от решението на Европейския съд) е част от парцелите, за които действително е определено обезщетение вместо реституция. С решение от 6 юни 2003 г. общинската служба по земеделие определя обезщетението със земя на стойност 5 093 лева, включително за парцел № 8, и компенсационни бонове на стойност 1 355 лева. С решение от 23 февруари 2005

¹ Властите представиха ревизиранни планове за действие, последно на 1 февруари 2022 г. (DH-DD(2022)153) и 3 февруари 2022 г. (DH-DD(2022)151), както и допълнение на 3 февруари 2022 г. (DH-DD(2022)150).

² *Любомир Попов*, № 69855/01, решение от 07.01.2010 г., окончателно на 07.04.2010 г.

г. (очевидно в рамките на план за обезщетяване) жалбоподателят получава имот с площ 5 063 м² (на стойност 5 093 лв.). С решение от 22 февруари 2001 г. жалбоподателят е обезщетен с 935 компенсационни бона.

Що се отнася до земята с площ 10 274 м², част от парцели № 3 и 4 с обща площ 28 700 м², с решение от 6 юни 2003 г. общинската служба по земеделие определя обезщетение със земя на стойност 13 840 лв. общо за невъзстановената земя и с компенсационни бонове на стойност 3 680 лв. С решение от 23 февруари 2005 г. (очевидно в рамките на план за обезщетяване) е възстановен имот с площ 13 759 м² (на стойност 13 840 лв.). С решение от 22 февруари 2001 г. наследниците на М. Т. са обезщетени с 2007 компенсационни бона. На 23 ноември 2004 г. наследниците са получили депозитарна разписка за дължимите им компенсационни бонове.

Властите считат, че в този случай не са необходими или възможни допълнителни индивидуални мерки.

С писмо от 23 април 2019 г. един от наследниците на жалбоподателя се оплаква, че властите не са осигурили изпълнение по отношение на седем дела, спечелени от него пред Пазарджишкия районен съд. Наследникът на жалбоподателя не уточнява по отношение на кои имоти не е извършена реституция, съответно получено обезщетение, но изглежда, че оплакването му се отнася до изпълнението на национални съдебни решения, свързани с различни имоти, включително имот № 8.

Оценка: Това дело се отнася до сложни реституционни процедури, касаещи много на брой имоти, административни решения и съдебни производства. В плана за действие от януари 2022 г. се споменават решения за обезщетяване чрез земя или компенсационни бонове, които предхождат решението на Европейския съд и описаните в него становища на страните от 2006 г., но по-голямата част от информацията, предоставена през януари 2022 г., не е описана в решението. Въз основа на тази информация изглежда, че жалбоподателят е получил надлежно обезщетение чрез общинска земя.

Въпреки това следва да се отбележи, че съгласно решението на Европейския съд обезщетение чрез компенсационни бонове с номинална стойност 3 680 лв. е предоставено за парцел № 9 (§ 72 от решението), а не за парцели № 3 и 4. Властите следва да изяснят причините за това несъответствие и да посочат дали жалбоподателят е получил всички компенсационни бонове за парцел № 8. Те следва също така да предоставят своята оценка дали информацията, предоставена на Комитета през януари 2022 г., е била предоставена на ЕСПЧ. Ако въпреки това наследниците на жалбоподателя считат, че процедурата по обезщетяване не е надлежно приключила по отношение на парцели № 3 и 4 (собственост на бащата на жалбоподателя преди колективизацията) и парцел № 8 (собственост на жалбоподателя преди колективизацията), те имат възможност да се обърнат към общинската служба по земеделие за получаване на разяснения, за да представят по-конкретни становища по индивидуалните мерки.

2. Делото Гечев ³

По това дело Европейският съд установява нарушение на чл. 1 от Протокол № 1 поради неприключване на процедурите по отношение на два вида земя: земя в райони, в които е било предоставено право на ползване на трети лица, които са имали право да закупят земята, а реституцията и обезщетението са уредени в § 4 и сл. от преходните и заключителните разпоредби на ЗСПЗЗ; земя, използвана за изграждане на пътища, обезщетяването за която (чрез земя или компенсационни бонове) се урежда от член 10б от ЗСПЗЗ.

Що се отнася до земята, придобита от трети лица, Съдът отхвърля аргумента на правителството, че забавянето се е дължало на това, че жалбоподателите не са представили банкова сметка, и посочва, че кметът не е взел решение за определяне на размера на обезщетението, което би открило възможност за жалбоподателите да го обжалват по съдебен ред, ако не са удовлетворени от размера на обезщетението, както твърди правителството.

³ Гечев, № 54909/14, решение от 22.06.2021 г., окончателно на 22.06.2021 г.

Що се отнася до обезщетението по член 10б от ЗСПЗЗ за земи, завзети от пътища, Съдът е счел, че не е доказано, че е било необходимо жалбоподателите да подадат конкретно искане и че общинската служба по земеделие не е могла да започне служебно процедурата по обезщетяване. Не е представено никакво оправдание за това, че общинската служба по земеделие не е знаела за факта, че жалбоподателите са имали право да получат обезщетение за частта от земите си, завзета от пътища.

През януари 2022 г.⁴, властите посочиха, че заповедите, с които се определят оценките на имотите на всеки ползвател, който е получил собственост, се съхраняват в архива на общината. Според последната информация, получена от общинската служба по земеделие, жалбоподателите не са подали заявления за обезщетение по член 10б от ЗСПЗЗ. Правителството събира допълнителна информация относно индивидуалните мерки по този случай.

Оценка: Необходими са допълнителни разяснения по въпроса дали кметът е издал заповед/заповеди, с която/които се определя размера на обезщетението за земята, придобита от трети лица, съгласно § 4 и следващите от преходните и заключителните разпоредби на ЗСПЗЗ, и дали заповедта/заповедите е/са връчена/и на жалбоподателите. Следва да се уточни също така какви стъпки трябва да бъдат предприети, за да могат жалбоподателите да получат обезщетение по чл. 10б от ЗСПЗЗ (т.е. чрез общинска земя или компенсаторни бонове) за земята, завзета от пътища.

3. Делото *Найденов*⁵

Това дело се отнася до забавяне на реституцията и обезщетението за земя с площ 8 300 м², разположена в райони, в които е било предоставено право на ползване на трети лица, като реституцията и обезщетението се уреждат от § 4 и следващите от ЗСПЗЗ. Властите посочват, че с план на новообразуваните имоти, одобрен на 17 февруари 2006 г., на наследниците на бащата на жалбоподателя са възстановени пет имота с обща площ 6 394,4 м². След решението на Европейския съд жалбоподателят е поискал промяна на плана за три от парцелите, която е била одобрена на 30 януари 2013 г.

Останалата част от земята на бащата на жалбоподателя, притежавана преди колективизацията, е придобита от ползватели, които са платили сумите, определени като обезщетение. С плана на новообразуваните имоти 419 м² от земята на бащата на жалбоподателя са определени за пътища. На 9 февруари 2017 г. един от наследниците на жалбоподателя е подал заявление до общинската служба по земеделие за обезщетяване чрез компенсационни бонове. Тъй като се касае за територия по § 4 от преходните и заключителните разпоредби на ЗСПЗЗ, на 18 юни 2018 г. общинската служба по земеделие е изпратила искането до компетентната община. Властите събират допълнителна информация относно индивидуалните мерки в този случай.

Оценка: Очаква се информация дали процедурата по реституция и обезщетяване е изцяло приключила.

4. Делото *Панайотов*⁶

Делото касае забавянето в процедурата по реституция, и по-конкретно до определянето и изплащането на обезщетение за имот, придобит от лица, на които е било предоставено право на ползване в съответствие на § 4 и следващите от преходните и заключителните разпоредби на ЗСПЗЗ. След решението на Европейския съд, на 21 декември 2020 г. общината е изплатила обезщетението на наследниците на жалбоподателя.

Оценка: В този случай не са необходими допълнителни индивидуални мерки.

⁴ Виж ДН-ДД(2022)150

⁵ *Найденов*, № 17353/03, решение от 26.11.2009 г., окончателно на 26.02.2010 г.

⁶ *Панайотов*, № 66491/14, решение от 17.11.2020 г., окончателно на 17.11.2020 г.

5. Делото Петкова и други⁷

Това дело касае забавяния в приключването на процедурите по реституция, главно по отношение на обезщетяването (чрез общинска или държавна земя или компенсационни бонове) вместо реституция.

i) Делото Петкова

Европейският съд е посочил, че към момента на последните становища на страните през юни 2011 г. жалбоподателката все още не е била получила обезщетението вместо реституция.

Властите посочват, че в плана за обезщетяване (обнародван в Държавен вестник през 2008 г.) е определен имот с площ 325 м², който да бъде прехвърлен на жалбоподателката като обезщетение вместо реституция, за което тя е уведомена през декември 2010 г. За останалата част от стойността на национализирания имот жалбоподателката е имала право да получи компенсационни бонове. Издадена е депозитарна разписка за компенсационните бонове, а на жалбоподателката е връчено съответното решение от 2005 г. чрез адвокат. Тя може да я получи от Общинска служба по земеделие Пловдив. До момента нито жалбоподателката, нито другите наследници на нейния наследодател са търсили да я получат.

ii) Делото Иванова и други

След отмяната от националните съдилища на няколко решения на общинската служба по земеделие, към момента на постановяване на решението на Европейския съд общинската служба по земеделие все още не била приела ново решение, определящо обезщетението вместо реституция (чрез общинска земя или компенсационни бонове), което жалбоподателите следва да получат. Очевидно с общинската служба по земеделие не е приела допълнителни решения, "защото [не] е получила съдебното решение [...] от 7 януари 2008 г.". Според информацията, предоставена от властите през януари 2022 г., общинската служба по земеделие наскоро е изискала служебно копие от съдебното решение от 7 януари 2008 г. Ще бъде сформирана комисия, която да издаде решение за определяне на правото на обезщетение.

iii) Делото Янков

- Налична информация в решението

В рамките на първа процедура, с решение от 11 юли 1996 г., Общинска служба по земеделие - Божурище е установила, че жалбоподателят и другите наследници на неговия дядо имат право на обезщетение за 23 600 м² под формата на земя или компенсационни бонове. С решение от 16 февруари 2007 г. на наследниците е отреден парцел с площ 14 870 м². Към юни 2011 г. процедурата не е била приключила за останалата част от земята (§§ 22 и 23 от решението).

В рамките на втора процедура, с решение от 10 март 1998 г., изменено на 15 юли 1998 г., Районен съд Сливница е постановил, че наследниците на дядото на жалбоподателя имат право на реституция чрез план за земеразделяне по отношение на няколко имота с обща площ 36 100 м² и допълнителни 15 950 м² земя. Впоследствие на жалбоподателя и на останалите наследници на неговия дядо е отредена земя с обща площ 33 300 м². Към юни 2011 г. процедурата все още не е била приключила за останалата част от земята им с площ 18 750 м².

- Информация, предоставена в плана за действие от януари 2022 г.

В своя план за действие от януари 2022 г. властите посочват по отношение на процедурата, свързана с реституцията на 23 600 м², че 2 000 м² са възстановени на наследниците с плана за земеразделяне; що се отнася до останалите 21 600 м², съгласно решение от 13 август 2001 г. наследниците имат право на обезщетяване със земя на стойност 11 315 лв. и за остатъка от

⁷ Петкова и други, № 19130/04, решение от 25.09.2012 г., окончателно на 25.09.2012 г.

правото си с компенсационни бонове на стойност 2 655 лв. С решение от 1 февруари 2007 г. наследниците получават земя на стойност 11 315 лв.

За 1100 м² от землището на с. Хераково е прието решение, с което се разпорежда обезщетяване със земя на стойност 712 лв. и компенсационни бонове на стойност 168 лв. Планът за обезщетяване е внесен в Агенцията по геодезия, картография и кадастър. Общинската служба по земеделие е изготвила решение за възстановяване на земя на стойност 712 лв., което ще бъде връчено на наследниците, след като се изготви скицата на имота.

Оценка: *Що се отнася до делото Петкова*, изглежда, че предоставената от властите информация, макар и да се отнася до факти, които предхождат решението, не е била известна на Европейския съд. Затова Комитетът може да прекрати своето наблюдение върху индивидуалните мерки по отношение на тази жалбоподателка, тъй като тя е получила имот и е свободна да получи и отредените ѝ като обезщетение компенсационни бонове.

Що се отнася до жалбоподателите по *делото Иванова и други*, следва да се отбележи със съжаление, че компетентните власти едва наскоро са предприели стъпки за получаване на копие от решението от 7 януари 2008 г. за определяне на правото на обезщетение. Изглежда необходимо спешно да се продължи работата по финализиране на реституционната процедура и да се предостави информация за развитието в тази връзка.

Що се отнася до *делото Янков*, информацията, предоставена по първата процедура (отнасяща се до 23 600 м²), не е напълно съпоставима с информацията, предоставена в решението на Европейския съд. Би било полезно властите да посочат каква е площта на парцелите, прехвърлени като обезщетение по тази процедура, и дали информацията за обезщетението под формата на земя и компенсационни бонове за 1 100 м² в Хераково също е част от тази първа процедура или от втората процедура, посочена в решението на Европейския съд.

Що се отнася до втората процедура, посочена в решението на Европейския съд, би било полезно властите да посочат какво развитие е настъпило след решението.

6. Делото Попов и Чонин⁸

Това дело касае прекомерни забавяния в процедурите за реституция на гори и земи от горския фонд.

По отношение на г-н Попов, наследник на г-н М., в плана си за действие от януари 2022 г. Правителството посочва, че в неотдашното решение на Европейския съд по делото *Шейтанова* (дело, заведено от друг наследник, §§ 10 и 23) е посочено, че процедурата по реституция по отношение на наследниците на г-н М. е приключила.

По отношение на г-н Чонин, в плана за действие от юли 2016 г. (DH-DD(2016)833) властите посочват, че имоти с площ 502 958 м² (от общо 933 800 м², на които имат право наследниците на г-жа Ф.) са били определени за обезщетение. От тези 502 958 м² за парцели с площ 449 972 м² са приети решения от общинските служби земеделие Монтана и Берковица; за останалата част от 52 986 м² властите са информирали заинтересованите лица за необходимостта да представят скици-проект на имотите или да наемат експерт, който да извърши делба на един от имотите. Такива стъпки не са били предприети и поради това решенията за тези имоти не са били приети.

В плана си за действие от януари 2022 г. властите посочват, че по отношение на "*остатъка от 430 842 квадратни метра от общо 933 800, на които имат право наследниците на г-жа Ф.*", през 2018 г. е сформирана комисия, която да определи наличните горски земи в област Монтана, които биха могли да послужат за приключване на процедурата по обезщетяване. С протокол от 20 септември 2018 г. са определени три поземлени имота и Общинска служба земеделие - Монтана е издала три решения за обезщетяване. Г-н Чонин е обжалвал и в момента е висящо съдебно производство пред Окръжен съд - Монтана.

⁸ *Попов и Чонин*, №. 36094/08, решение от 17.02.2015 г., окончателно на 06.07.2015 г.

Оценка: Изглежда, че не са необходими допълнителни индивидуални мерки по отношение на г-н Попов.

Що се отнася до г-н Чонин, към момента на постановяване на решението отредената горска земя е възлизала на 452 024 м². Властите посочват, че понастоящем възстановяването на земя от 430 842 м² се разглежда в рамките на съдебно производство. Тъй като сборът от тези две обезщетения е по-малък от 933 800 м², би било полезно да се уточни дали междувременно г-н Чонин и другите наследници са получили други обезщетения по отношение на имоти в размер 52 498 м², посочени в плана за действие от юли 2016 г. Също така би било полезно да се предостави информация за резултата от съдебното обжалване, инициирано от г-н Чонин, относно обезщетението за 430 842 м².

7. Делото Рашева⁹

Това дело касае забавяне на реституционната процедура след признаване в съдебно производство на правото на жалбоподателката на реституция.

Съгласно плана за действие на властите от януари 2022 г., с решение от 24 юни 2021 г. е предвидено на жалбоподателката да бъдат възстановени три имота. Впоследствие тя е подала заявление до Общинска служба по земеделие Самоков. С Решение от 3 август 2021 г. на жалбоподателката е възстановена нива с размери 3 055 м²; пасище с размери 1 018 м² и нива с размери 4 061 м². Решението е получено от неин роднина съгласно пълномощно и е влязло в сила на 27 август 2021 г.

Оценка: В този случай не е необходимо да се предприемат допълнителни индивидуални мерки.

8. Делото Василев и Дойчева

Делото касае забавяне на процедура по реституция на имот с площ 2 000 м² в района на село Остров, местност „Горните лозя“. Първоначално е било сметено, че земята на жалбоподателя се е намирала в район, в който на трети лица е предоставено право на ползване и реституцията и обезщетението е трябвало да се извършат в съответствие с § 4 и следващите от ЗСПЗЗ. Впоследствие исканията на ползвателите за тези земи били отхвърлени. Поради това експертите са изготвили становище, че общинската служба по земеделие е трябвало да изключи тези земи от района, в който се прилага § 4 и следващите от преходните и заключителните разпоредби на ЗСПЗЗ и да се проведе обикновена реституционна процедура (в съществуващи или възстановими стари реални граници или чрез план за земеразделяне).

Според последната информация, получена от Община Оряхово, позицията на властите остава непроменена. Това становище е изразено в писмо от 2021 г. до областна дирекция „Земеделие“ - Враца. Правителството събира допълнителна информация за стъпките, предвидени от областната дирекция „Земеделие“.

Оценка: Следва да се отбележи със съжаление, че почти 10 години след решението на Европейския съд по това дело националните власти все още не са предприели никакви практически стъпки за приключване на процедурата по реституция. Следователно са необходими спешни мерки за изпълнение на индивидуалните мерки по това дело.

9. Делото Сивова и Колева¹⁰

Това дело касае забавяне на процедурата по реституция, инициирана от жалбоподателите. В изпълнение на съдебно решение, с което е отхвърлен ревандикационният иск на жалбоподателите срещу приватизирано дружество, общинската служба издава две решения от 2005 г. и 2006 г., с които признава правото на жалбоподателите на обезщетение вместо реституция за два имота с обща площ 4 675 м². Посочено е, че обезщетението следва да се предостави чрез общинска земя или компенсационни бонове на обща стойност 4 351 лв. в

⁹ Рашева, № 66993/13, решение от 13.10.2020 г., окончателно на 13.10.2020 г.

¹⁰ Сивова и Колева, № 30383/03, решение от 15.11.2011 г., окончателно на 04.06.2012 г.

зависимост от избора на жалбоподателите и наличната земя¹¹. Според последната информация, предоставена от жалбоподателите на Съда през юни 2011 г., те все още не са били получили обезщетение по тези решения и не са били предприели никакви стъпки в тази насока, доколкото са отказали да приемат обезщетение вместо реституция.

С писмо от януари 2022 г. Областна дирекция „Земеделие“ - Бургас е предоставила информация за трудностите, които срещат властите, за да приключат процедурата по обезщетяване (съдебни обжалвания на решенията, определящи частта от обезщетението, която трябва да се предостави в земеделска земя, и частта, която трябва да се предостави в компенсационни бонове; промени в границите на общината, водещи до промени в наличната земя; правна несигурност, причинена от съдебни решения относно определени области; предложения за законодателни изменения и др.)

През 2019 г. е изготвено задание за план за обезщетяване. На 6 януари 2022 г. е сключен договор за изработване на план за обезщетяване на 657 правоимащи лица, включително наследниците на г-н Г.И., за района на община Созопол. След изпълнението на цитирания договор всички правоимащи лица следва да получат дължимото обезщетение.

Оценка: Положително е, че въпреки забавянето, свързано с фактическата и правна сложност на ситуацията, властите вече са напреднали с изготвянето на план за обезщетяване. Информация за резултата от тази процедура следва да бъде предоставена своевременно.

10. Делото Лазаров и други¹²

Не е предоставена конкретна информация относно индивидуалните мерки за изпълнение на това скорошно решение.

Оценка: Жалбоподателите по това дело са получили решение, с което се признава правото им на реституция в съществуващи или възстановими стари реални граници, но земята се владее от трето лице и те следва да предявят ревандикационен иск, който може да има отрицателен резултат за тях, за да могат да поискат обезщетение вместо реституция. Поради това би било полезно да се посочи какви стъпки могат да се предприемат, за да се финализира без забавяне процедурата по реституция, и дали е възможно жалбоподателите да изберат директно обезщетение вместо реституция, вместо първо да трябва да предявяват ревандикационен иск.

11. Делото Неделчева и други¹³

След провеждане на процедурата по реституция е установено, че жалбоподателите имат право да получат обезщетение вместо реституция: 1) по отношение на 11 517 м² ("парцел А") чрез земя или компенсационни бонове; 2) по отношение на 8 183 м² ("парцел Б") чрез акции в държавното дружество "Дюни АД", в чиито активи е включена въпросната земя. Общата площ на двата парцела е 19 700 м².

С решение от 3 февруари 2015 г. Европейският съд присъжда имуществени вреди в размер на 20 050 EUR, които съответстват на 39 297 акции, които са били все още дължими на жалбоподателите по отношение на парцел Б.

С решение от 13 ноември 2013 г. Общинска служба по земеделие - Созопол определя на наследниците на г-н Г. И. право на обезщетение за 19 700 м² в размер на 8 668 лв. С решение от 15 март 2019 г. на наследниците са отредени парцели с площ 19 700 м². Общинска служба по земеделие - Созопол изглежда не е била запозната с решението на Европейския съд от 3 февруари 2015 г.

Оценка: Изглежда, че процедурата по обезщетяване е приключила. Не са необходими допълнителни индивидуални мерки.

¹¹ Властите са приложили чл. 106 от ЗСПЗЗ към делото на жалбоподателите, който предвижда обезщетение, когато реституцията на земята не е възможна, тъй като тя е застроена.

¹² Лазаров и други, № 27565/14, решение от 16.11.2021 г., окончателно на 16.11.2021 г.

¹³ Неделчева и други, № 5516/05, решение от 28.05.2013 г., окончателно на 28.08.2013 г.

12. Делото *Зикатанова и други*

Делото касае заявления за възстановяване на собствеността от 147 жалбоподатели относно земеделски земи в покрайнините на София, където през 60-те и 70-те години на миналия век е било създадено опитно поле за студенти и стажанти агробиолози. Европейският съд отбелязва, че по отношение на някои от жалбоподателите не е установено дали имат право на възстановяване в съществуващи или възстановими стари реални граници или на обезщетение (жалбоподатели № 10-13, 15-25, 34, 37, 44-67, 83-89, 103-16, 121-30 и 147), или въпреки че е установено, че жалбоподателите ще получат обезщетение, такова не им е предоставено (жалбоподатели № 32-33, 38-43, 117-20 и 140-46). Европейският съд постановява, че жалбоподателите не са имали легитимно очакване за реално възстановяване на собствеността, но установява нарушение заради прекомерната продължителност на реституционните процедури и несигурността, в която те са били поставени за дълъг период от време.

Властите предоставиха информация за висящи съдебни производства, свързани с решения на общинската служба по земеделие, отнасящи се до различни жалбоподатели или техни наследници. Те също така посочват, че в някои случаи наследници на жалбоподатели са били уведомени, че трябва да представят скици за имотите, които е трябвало да им бъдат прехвърлени, но не са го направили.

Оценка: С оглед на изключителната сложност на фактическото развитие по отношение на 147 жалбоподатели и техните наследници, изглежда полезно да се поиска от компетентните национални власти да изготвят лесен за ползване документ относно последващи действия, в който ясно да се изложи развитието на реституционните процедури, започнати от различните жалбоподатели и техните наследници. Във всеки случай изглежда необходимо властите да предприемат всички възможни мерки за приключване на реституционните процедури без забавяне, включително чрез осигуряване на достатъчно административни ресурси.

13. Делото *Мутишев и други*

В диспозитива на решението си за справедливото обезщетение от 28 февруари 2012 г. Съдът постановява, че в срок от три месеца от датата, на която решението стане окончателно, *"държавата ответник трябва да завърши процеса на реституцията и да върне на жалбоподателите техните земи, а именно двадесет и четирите парцела с обща площ 846 500 кв. м край Българчево и парцела с площ 2 000 кв. м в Благоевград"*. Решението на Съда се основава на предположенията, че *"жалбоподателите изглежда са готови да приемат равностойни земи вместо дължимите им"* и че са готови *"да изпълнят някои разумни формалности"*. Решението за справедливото обезщетение е влязло в сила на 9 юли 2012 г.

На 22 май 2012 г. властите възстановяват на жалбоподателите 2 000 м² земя в границите на Благоевград. На същата дата Общинска служба по земеделие - Благоевград, очевидно след като безуспешно приканва жалбоподателите да изпълнят определени формалности, издава три решения, в които приема, че на жалбоподателите трябва да бъдат прехвърлени различни имоти във връзка с правото им на реституция на двадесет и четири парцела земя. С окончателно решение на Административен съд - Благоевград от 2 март 2016 г. техните жалби срещу тези решения са отхвърлени.

Властите посочват, че жалбоподателите са получили скици за всички възстановени парцели. През септември 2016 г. те са сключили договор за делба за много от парцелите. Те също така са продали някои от земеделските земи и са отдали под наем други парцели на трети лица.

С писма от 10 октомври 2013 г. и 15 ноември 2013 г. жалбоподателите се оплакват от качеството на възстановената им земя по отношение на правото им на реституция на двадесет и четири парцела (вж. DD(2014)246). Те отбелязват, че стойността на възстановените парцели не съответства на определената в решението на Европейския съд от 28 февруари 2012 г. за 24-те парцела.

Оценка: Въпреки че жалбоподателите се оплакват от качеството на предоставената им земя след решението на Европейския съд, следва да се отбележи, че решението не може да се разбира като задължаващо властите да прехвърлят земя, чиято стойност е 433 000 евро, тъй като това парично обезщетение е трябвало да бъде изплатено само в случай на неприключване на реституционната процедура в рамките на три месеца от датата, на която решението стане окончателно. Тъй като властите са приели съответните решения за реституция в рамките на горепосочения срок и законосъобразността на решенията е потвърдена от национален съд, изглежда, че не са необходими допълнителни индивидуални мерки.